

МОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В ПОСЛІДОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ (АНГЛІЙСЬКА – УКРАЇНСЬКА)

Кузнецова А. В.

Міжнародний гуманітарний університет (м. Одеса)

Статтю присвячено послідовному перекладу українською з англійської з метою виявлення мовної інтерференції. Відокремлено негативну та позитивну інтерференцію (трансференцію) на всіх мовних рівнях, особливу увагу приділено рівню синтаксису. Надано кількісні дані щодо частотності випадків позитивної та негативної інтерференції, виявленої на різних мовних рівнях; запропоновано та проілюстровано принципи і процедуру ідентифікації синтаксичної інтерференції.

Ключові слова: негативна синтаксична інтерференція, позитивна синтаксична інтерференція (трансференція), послідовний переклад.

Кузнецова А. В. Языковая интерференция в англо–украинском последовательном переводе. Статья содержит пример анализа англо–украинского устного последовательного перевода для выявления языковой интерференции. Различается интерференция негативная и позитивная (трансференция) на всех языковых уровнях, особое внимание уделено уровню синтаксической организации высказывания. Приведены количественные данные частотности случаев позитивной и негативной интерференции на всех языковых уровнях. Предложен и проиллюстрирован принцип и процедура идентификации случаев отрицательной и положительной интерференции.

Ключевые слова: отрицательная синтаксическая интерференция, положительная синтаксическая интерференция (трансференция), последовательный перевод.

Kuznetsova A. V. Language interference in English–Ukrainian consecutive interpreting. The article gives a sample analysis of consecutive English–Ukrainian interpreting to reveal instances of language interference. Negative and positive interference (transference) are differentiated at various language levels. Quantitative data as for negative and positive interference occurrence at different language levels focusing upon that of an utterance syntactic organization are given. Identification procedure of either positive or negative syntactic interference instances is offered and illustrated.

Key words: syntactic interference, negative syntactic interference, positive syntactic interference (transference), consecutive interpreting.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Вивчення міжмовної інтерференції на матеріалі усних послідовних перекладів є важливим завданням як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Перекладач щодня працює на перетині двох і більше мовних систем і постійно знаходиться під їхнім впливом (специфіка фонетики, лексико-семантичних та синтаксичних структур, притаманних відповідним системам мов: як рідній, так і тим, з якими перекладач перебуває в повсякденному або випадковому мовному контакті). Щоб свідомо уникати впливу негативної та користуватися впливом позитивної інтерференції, перекладач-практик має розуміти можливі наслідки виявів такої інтерференції. Тому отримані в ході дослідження результати мають практичну цінність. Аналіз прикладів міжмовної інтерференції, вилучених із досліджених матеріалів, та теоретичне обґрунтування отриманих результатів можуть бути застосовані й для удосконалення класифікації такого складного явища, як міжмовна інтерференція, що

зумовлює актуальність і теоретичну значущість дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище міжмовної інтерференції знаходиться в полі зору лінгвістики вже декілька десятиліть. Теоретичні обґрунтування та визначення цього явища подано в працях У. Вайнаха [2], В. Ю. Розенцвейга [11], Ю. О. Жлуктенко [3] та інших. Досліджували явище інтерференції в конкретних мовах (у ситуаціях дво- та/ або мультилінгвізму) В. В. Алімов, В. І. Карабан, С. В. Скрильник та інші. Багато українських та зарубіжних науковців розглядають міжмовну інтерференцію саме під час перекладу: В. В. Алімов [1] – на базі мовних пар англійська – російська та французька – російська в письмовому перекладі, В. І. Карабан [4] – у письмовому перекладі в напрямку англійська – українська, С. В. Скрильник – у письмовому художньому [8] або усному синхронному перекладі [9]. Мовна інтерференція в усному послідовному перекладі не розглядалася взагалі.

В. В. Алімов розуміє під лінгвістичною інтерференцією втручання елементів однієї мовної системи в іншу, яке може бути як конструктивним, так і деструктивним (переклад наш – А. К.) [2, 33]. В. Ю. Розенцвейг вважає інтерференцію порушен-

ням білінгвом правил узгодження контактуючих мов [11]. В. І. Карабан визначає інтерференцію мови оригіналу в перекладі як «уживання слів форм, словосполучень і синтаксичних конструкцій мови оригіналу, а не цільової мови; невживання в перекладі тих слів форм, словосполучень і синтаксичних конструкцій, які відсутні в мові оригіналу» [5,10].

Враховуючи теоретичні положення, викладені в зазначених працях [1; 2], наше дослідження базується на таких постулатах. Прояви інтерференції поділяються на позитивні й негативні. І позитивна (конструктивна), і негативна (деструктивна) інтерференція може бути виявлена на фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях. На цьому етапі дослідження ми обмежуємося дослідженням саме міжмовної інтерференції й не розглядаємо інтерференцію стилістичну чи культурологічну. Услід за В. В. Алімовим [1; 2] ми вирізняємо також внутрішню інтерференцію. Це така інтерференція, що зумовлена загальним впливом іншої мови (будь-якої мови, яку знає перекладач, мови оригіналу включно), а не оригінальним повідомленням, яке перекладається. Внутрішня інтерференція також може виявлятися на будь-якому мовному рівні – від фонетичного до синтаксичного.

Метою публікації є визначення принципів і процедури ідентифікації синтаксичної інтерференції та встановлення алгоритму визначення інтерференції мови оригіналу в мові перекладу й критеріїв відокремлення позитивної або негативної інтерференції.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**: теоретичне обґрунтування принципів ідентифікації інтерференції на різних мовних рівнях; визначення процедури такої ідентифікації відповідно до мовного рівня, встановлення критеріїв відокремлення випадків позитивної або негативної інтерференції на основі порівняльного аналізу транскриптів речей мовою оригіналу та мовою перекладу; опис кількісних та якісних показників проведеного аналізу інтерференції на різних мовних рівнях, зокрема на рівні синтаксису.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз послідовного перекладу для мовної комбінації англійська – українська (34-хвилинне відео спільної прес-конференції Президента України та Секретаря Держдепартаменту США в Києві 2 липня 2010 р.) виконувався в декілька етапів.

По-перше, була зроблена детальна транскрипція (стенограма) усієї конференції двома мовами. Транскрипція включає фрагменти мовлення обох політичних лідерів, їхніх перекладачів, запитання журналістів та відповіді на них, а також відображає особливості вимови, інтонації, паузи, повтори, самокорекцію учасників прес-конференції, їхні помилки. Ми намагалися максимально зберегти у транскрипції особливості усного мовлення комунікантів – учасників події.

По-друге, ми порахували кількість фрагментів, які перекладалися українською з англійської та англійською з української.

По-третє, ми виміряли час звучання кожного фрагмента мовою оригіналу та мовою перекладу.

Після цього ми порахували кількість речень та перекладацьких фрагментів, на які вони поділяються.

Потім для виявлення структурних компонентів, що співпадають у корелюючих фрагментах, ми порівняли синтаксичну структуру кожного фрагмента мови оригіналу із синтаксичною структурою відповідного перекладу. Якщо синтаксичні структури в обох мовах, тобто в мові оригіналу та мові перекладу, виявляються ідентичними, ми фіксуємо випадок синтаксичної інтерференції. Якщо співпадаюча синтаксична структура не порушує стандарти мови перекладу та допомагає адекватній передачі повідомлення, фрагменти кваліфікуються як випадок позитивної синтаксичної інтерференції. Якщо співпадаюча синтаксична структура порушує стандарти мови перекладу та/чи змінює зміст повідомлення мовою оригіналу, відповідний фрагмент перекладу кваліфікується як випадок негативної синтаксичної інтерференції.

У межах цієї статті для ілюстрації застосованої процедури виявлення та аналізу випадків інтерференції при перекладі подаємо порівняльний аналіз оригіналу усного повідомлення та результату послідовного перекладу оригіналу (у напрямку англійська – українська).

Американський політик виступила першою, її персональний перекладач перекладала українською. Загальний час англійсько-української (оригінальний англійський дискурс та переклад) частини прес-конференції складає 15 хв. 41 с., з яких промова та переклад звучать 9 хв. 47 с., а запитання американській стороні та відповіді – 6 хв. 4 с. Взагалі дискурс мови оригіналу (англійська) звучить 7 хв. 10 с.; його переклад (українською) – 8 хв. Таким чином, переклад українською на 50 секунд довше англійського оригіналу. Вірогідно, це зумовлено тим, що українські слова довші за англійські, але, можливо, проаналізувавши переклад, ми побачимо й інші причини виявленої розбіжності.

Англо-український дискурс поділяється на 21 фрагмент перекладу українською з англійської: 14 фрагментів – промова американського діяча та відповідний їй переклад, 8 фрагментів – відповіді на запитання та їхній переклад українською. Англійський оригінал представлений у 35 реченнях, які дали 36 речень українською відповідно до принципу альтерації. Можна припустити, що перед нами майже ідеальний приклад перекладу.

Нашим завданням було виявити й проаналізувати випадки синтаксичної інтерференції, які можуть суттєво вплинути на результат: поліпшити переклад (у випадку позитивної інтерференції) або (у випадку негативної інтерференції) значно погіршити його, що може кардинально змінити зміст повідомлення мовою оригіналу в перекладі.

Проведений аналіз матеріалу виявив інтерференцію майже на всіх мовних рівнях. На 21 фрагменті (36 речень, або 8 хв. звучання) перекладу українською припадає всього 41 випадок різних видів інтерференції. Тобто в середньому в кожному фрагменті – по два випадки інтерференції, у кожному реченні – один чи більше випадків; про-

тягом кожної хвилини в середньому реалізується 5 випадків інтерференції. Вилучені показники свідчать про те, що явище інтерференції є досить частотним.

Лише 13 випадків із 41 (31,7%) ми віднесли до позитивної інтерференції, з яких тільки 2 випадки – лексична позитивна інтерференція: «*to balance – балансувати*» та «*productive – продуктивний*». Решта 11 випадків позитивної інтерференції – це інтерференція на синтаксичному рівні.

Так, у 5 випадках (45,5% від випадків позитивної інтерференції чи 12,1% від загальної кількості) реалізується синтаксична структура S–V–O*, при-таманна як англійській, так і українській мовам:

<i>“Ukraine will have good relations with its neighbors”</i>	«Україна буде мати добрі стосунки зі своїми сусідами»
<i>“... we thank Ukraine and the Ukrainian people for your important contributions...”</i>	«...ми дякуємо Україні й українському народові за їхній важливий внесок...»

Структура S–Verb_{modal}–Infinitive теж співпадає в обох мовах та не викликає почуття дискомфорту в носіїв мов. Виявлено 3 таких структури (27,3%):

<i>“Ukraine and the United States can deepen and expand our strategic partnership...”</i>	«... Україна та Сполучені Штати можуть поглибити й розширити наше стратегічне партнерство»
---	--

Позитивна синтаксична інтерференція виявлена в таких випадках: словосполученні з прийменниками:

<i>“... partnership between our governments and our people”</i>	«... співробітництва між нашими урядами й нашими народами»
---	--

у підрядному відносному реченні:

<i>“We also support a relationship with Russia that is in Ukraine’s interest”</i>	«Ми підтримаємо (помилка перекладача: підтримуємо) стосунки України з Росією, які є в інтересах України»
---	--

у простому реченні, побудованому за структурою S – Verb_{link} – Predicative (N)**:

<i>“Ukraine is an independent nation”</i>	«Україна є незалежною державою»
---	---------------------------------

До негативної інтерференції, яка заважає слухачеві і сприймати інформацію в напрямку перекладу англійська – українська, ми віднесли 28 випадків (68,3% від усієї кількості випадків інтерференції), 5 з яких визначили як негативну лексичну інтерференцію. Більшість лексичних одиниць, використаних у перекладі, є так званими кальками, наприклад:

<i>“commitment to democracy”</i>	«зобов’язання до демократії»	(краще сказати курс на демократію)
----------------------------------	------------------------------	------------------------------------

<i>“these critical liberties”</i>	«ці так критично важливі свободи»	(цей найважливіший вид свободи)
-----------------------------------	-----------------------------------	---------------------------------

Ми виявили також 6 випадків морфологічної інтерференції, коли перекладач з англійської знаходиться під впливом англійської морфології, наприклад, вживання українського іменника *свобода* в множині: «**ці так критично важливі свободи**» – прояв морфологічної інтерференції, пор. в оригіналі: “**these critical liberties**”. Іншим проявом морфологічної інтерференції є переклад і вживання присвійних займенників:

<i>“The United States is proud of our partnership with Ukraine”</i>	«Сполучені Штати пишаються нашим партнерством з Україною»	Носії вживають інший займенник: «Сполучені Штати пишаються своїм партнерством з Україною» (переклад А. К.)
---	---	---

8 випадків (29,6% від усіх випадків негативної інтерференції) було віднесено до синтаксичної інтерференції. Із них 5 виявлено на рівні словосполучень. Наприклад, три рази фразу “*The president and I*” було перекладено *Президент і я*, замість прийнятного *Ми з президентом*.

<i>“The president and I also discussed economic reform, which is critical to Ukraine’s ability to prosper and attract foreign investment”</i>	«Президент і я обговорили економічну реформу, яка є критична для спроможності України розвиватися й приваблювати іноземні інвестиції»	«Ми з президентом обговорили економічну реформу, яка є дуже важливою для спроможності України розвиватися та приваблювати іноземні інвестиції»
---	---	--

Оскільки структура N – Personal Pronoun_(Nominative case, Sing)*** у ролі підмета невластива українській мові, вона не може використовуватися як модель для перекладу. Тому в разі використання зазначеної англомовної структури під час перекладу українською такі випадки кваліфікуємо як негативну синтаксичну інтерференцію.

Один раз перекладач використала калькований переклад фрази, де займенник *some* виступає у ролі підмета. Неозначено-особова форма речення українською в такому перекладі видається стилістично заниженою. У такому разі українською вживання безособового речення з інверсією є більш прийнятним варіантом. Пор.:

"Some have tried to force Ukrainians into a choice between aligning your country with Russia or with the West".

«Деякі намагаються примусити українців робити вибір між Росією та або Заходом».

«Українців намагаються примусити зробити вибір між Росією та Заходом».

"Specifically, we believe American companies would be interested in the civil nuclear power industry"

«І ми вважаємо й підтримуємо американські фірми, ми вважаємо, що вони будуть зацікавлені у співробітництві з Україною, що стосується використання ядерної енергетики в мирних цілях»

«Зокрема, ми вважаємо, що американські компанії були б зацікавлені у співробітництві в секторі використання ядерної енергетики в мирних цілях»

Запропонована та апробована нами методика аналізу дозволила виявити також 9 випадків (33,3%) негативної внутрішньої інтерференції на всіх мовних рівнях, зокрема чотири випадки впливу російської мови на українську на морфологічному рівні, наприклад.

"First, the United States supports Ukraine's efforts to balance the concerns and interests of not only Russia and the United States and the European Union but its own view of the future and how it expects to develop economically and politically"

«Сполучені Штати підтримують українські намагання балансувати інтереси Росії, Сполучених Штатів і Європейського Союзу в своїм власним баченні українського майбутнього в економічному, так і політичному плані».

«Сполучені Штати підтримують зусилля України збалансувати занепокоєння та інтереси не тільки Росії, Сполучених Штатів та Європейського Союзу, а й своє власне бачення майбутнього розвитку України в економічному та політичному планах».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Серед синтаксичних структур, які можуть використовуватися функціонально (позитивна синтаксична інтерференція), ми виявили синтаксичну структуру S–V–O*: 5 випадків (45,5% від випадків позитивної інтерференції чи 12,1% від загальної кількості) реалізуються в аналізованому перекладі українською з англійської; структура S–Verb_{modal} – Infinitive, яка теж співпадає в обох мовах та не викликає почуття дискомфорту у носіїв мов. В аналізованому матеріалі виявлено 3 таких випадки (27,3% від усіх випадків позитивної інтерференції чи 7% від загальної кількості).

Такі структури, як S–Verb_{link}–Predicative (N), підрядні відносні речення, іменникові словосполучення з прийменником *between/між* також відносимо до функціональних та рекомендуємо перекладачам, які працюють із мовною парою англійська – українська.

Серед синтаксичних структур, яких треба уникати, – структури, де у ролі підмета виступають N–Personal Pronoun_(Nominative case, Sing.) та *some/деякі* як непридатанні українській мові. В українському перекладі краще вдатися до перифразу і вжити безособове речення. Для покращення якості перекладу українською рекомендується запобігати повторів на всіх мовленнєвих рівнях.

Перспективним напрямком вважаємо також виявлення й дослідження випадків внутрішньої інтерференції та інтерференції не міжмовної, а міжкультурної, пов'язаної не з типологічними особливостями мов, а із соціально зумовленими відмінностями світосприйняття.

Примітки

* S – V – O = підмет – присудок, виражений дієсловом – додаток.

** S – Verb_{link} – Predicative (N) = підмет – дієсловозв'язка – іменникова частина присудка (предикатив).

*** N – Personal Pronoun_(Nominative case, Sing.) = іменник – особовий займенник однини в називному відмінку.

У наведеному прикладі перекладач використала російську форму родового відмінка слова Союз (Союза) замість української Союзу. У цьому ж фрагменті в англійському оригіналі вжите дієслово в Present Simple (*supports*). На наш погляд, дуже важливо під час перекладу вжити саме теперішній час (*підтримують*). Проте перекладач застосовує майбутній час: *підтримають*. Заміну вищо-часової форми дієслова вважаємо морфологічною інтерференцією, зумовленою недостатнім володінням нерідною мовою.

Іншою ознакою внутрішньої інтерференції є численні прямі й непрямі повтори з уточненням та без нього, які також надають «іноземного відтінку» українській мові перекладача. Наприклад:

"for his hospitality"

«за його гостинність в його державі»

«за гостинність»

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимов В.В. Интерференция в переводе (на материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации [Текст]) / В. В. Алимов. – М. : КомКнига, 2011. – 232 с.
2. Алимов В. В. Теория перевода: Пособие для лингвистов-переводчиков: [учебное пособие]. Изд.2-е / В. В. Алимов. – М. : ЛЕНАНД, 2015 – 240 с.
3. Вайнрайх У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования. Пер. с англ. и комментарии Ю. Жлуктенко. – К. : Вища школа, 1979. – 264 с.
4. Жлуктенко Ю. О. Мовні контакти / Ю. О. Жлуктенко. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1966. – 135 с.
5. Карабан В. І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі : [навч. посібник] : вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську / В. І. Карабан, О. В. Борисова, Б. М. Колодій та ін. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 208 с.
6. Кушнина Л. В. Система оценки качества устного последовательного перевода в свете теории гармонизации / Л. В. Кушнина, Е. В. Аликина // Вестн. Перм. ун-та. – 2010. – Вып. 4 (10). – С. 45–50.
7. Кузнецова А. В. Влияние синтаксической интерференции на качество последовательного перевода (языковая пара: английский – украинский) / А. В. Кузнецова // Лингвистика. Коммуникация. Образование. Материалы VII Междунар. науч.- практ. конф. (Луганск, 27–28 марта 2014 г.). – Луганск : Изд-во ЛГАКИ, 2014. – С. 130–133.
8. Скрильник С. В. Особливості міжмовної інтерференції в художньому перекладі / Сергій Вікторович Скрильник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – Херсон : ХДУ, 2012. – С. 296–301.
9. Скрильник С. В. Запобігання інтерференції в професійно-орієнтованому усному перекладі / С. В. Скрильник // Одеський лінгвістичний вісник. Науково-практичний журнал. Вип. 5, Т. 1 – Одеса, 2015. – С. 151–154.
10. Образцова О. М. Лінійна організація висловлення в англійській, російській та українській мовах : [монографія] / О. М. Образцова – Харків : Бурун Книга, 2012. – 384 с.
11. Розенцвейг В. Ю. Языковые контакты [Текст] / В. Ю. Розенцвейг – Л. : Наука, 1972. – 80 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Video: Secretary Clinton Meets With Ukrainian President. Uploaded by U.S. Department of State on July 2, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=YkPbNatMEi4>.
2. Official text transcript of the press conference on July 2, 2010 in English [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.state.gov/secretary/rm/2010/07/143924.htm> <https://journals.equinoxpub.com/index.php/SS/article/viewFile/16226/14057>.